

Napló helyett VI.

A férfi beszél.

Láthatta: annak villámszagotott
bányavilága, halottat cipelő
válla, akár az övé, ugyanaz.

Miért hinné, hogy él?

S az árnyék, amivel
színiültig telt. Mi az?

Nem a halál. Ha nem akarod.

Higgye el? – Ne félj, nem az.

Higgye, hogy e csatagos orfeuszi
arc

hozzá beszél? A hidra?

És rákiált, hogy visszahívja.

(Tóth Judit: *Eurüdiké-változat*)

Tóth Judit *Eurüdiké-változatában* benne van mindaz, amit én tavalyi két Orfeusz-versemben, s az *Orfeusz panasza* című rádióműsorban – kellő bölcsesség és tapasztalat híján – nem tudtam elmondani, de még felismer-ni sem. E változat lényege: ne várjunk, mert nem is várhatunk senkitől *agresszív-könyörgőn* bármiféle megváltást, vagy feltámadást. Az egyetlen, amiben bízhatunk (és akkor is csupán kivételes esetekben!) az, hogy olykor, egy-egy pillanatra *nemüktől függetlenül* egymás Orfeuszává, vagyis életbe visszavezetőjévé válhatunk. Persze, az „Orfeusztalan” (Eurüdikétlen!) időszakokat sem töltheti Hádész-széli nyűglődésben az ember.

Néha egészen apró dolgok adnak sok napra elegendő örömet. Tegnap például sűrű esőben autóztunk Hódmezővásárhelyre, Csernus Mariannal. *Eszterlánc* című könyvének elhalasztott könyvnapi premiérjén én voltam a beszélgetőtárs. Mire odaértünk, kisütött a nap, sőt, a könyvtár melletti udvarban valóságos málnadzsungelt találtam, telis-tele érett gyümölcscsel. Aki kóstolta már, tudja: az ősz végi eper és málna aromája – nem minden-napi élmény. (Ha ezt a naplófélet a XIX. században körmögletném, zárójel nélkül is le merném írni ugyanazt, amit most, a huszadikban, csak zárójel-ben: hogy olyan *tragikusán átható* íze van, mint az utolsó nagy szerelem-nek. Vagy az *elkésztettek?*)

A málnakóstolgatás mellett más jó is volt ebben az éjszakába nyúló „ki-szállásban”. Hosszú és tartalmas beszélgetés, amelyből kiderült, a Cvctaje-va-Plath-Dickinson-szentháromság nem egyedül az én mániám. . .

Vásárhely, ahol '86 tavasza óta most jártam másodízben (pedig kerek öt évig a szomszédos Szegeden egyetemistáskodtam; igaz, nagy adag oktan-jogtalan „pannon göggel” minden iránt, ami alföldi. . .) egyre jobban tetszik. És egyre jobban megértem Németh Lászlót, aki éppen itt tudott menedéket, ritka nyugalma éveket találni. . .

Az utóbbi hónapokban legnagyobb meglepetésemre többen is reagáltak a *Napló helyett* korábbi részeire. Szakmabeliek éppúgy, mint „civiliek”. Egy gyógypedagógusnő levele különösen tartós visszhangot vert bennem: „...Olyan ez a napló, mint te magad. Schol semmi púder. . .” És épp ez a kendőzetlenség az – miért is tagadnám? – amit íróságomon innen és túl, a legtöbbre becsülök önmagamban.

Erről jut eszembe: mostanában igen-sak vegyesen érnek a szakmai meglepetések. Egy édes, egy keserű –, mintha valaki ecc-pecc-kimeheccet játszatna velem. Az édessel kezdem: úgy néz ki, hogy három rövid vers erejéig rászabadítanak a nagyközönségre, azaz beengednek a *Szép versek* 19. . .nak titulált költőkarámba. Persze, ezt is úgy totóztam ki, a szerződés egyetlen kísérő sor nélkül érkezett, a csupán betűtípusából „agnoszkiált” levonat alapján. Hasonló, de ezúttal üröm nélküli jó, hogy befutott negyedik kötetem, a *Képes beszéd* szerződése, amelyre az Alap előleget is ad. Nagyon bánt ellenben, hogy Gergely Ágnes vers- és műfordításkötetéről igazán nagy gonddal és szeretettel (s azt hiszem, nem értés-hozzáértés nélkül!) megírt kritikám számomra érthetetlen okból nem jelenhet meg az Ésnél. Az „illetékesek” szavaiból azt vettem ki, hogy nem szakmai aggályaik vannak, csak azokat az *adorációs piruetteket* hiányolják, amelyekre általam nagyra becsült szerzők munkáival kapcsolatban is alkalmatlan vagyok. Mindezen csöppet sem javít, ha a cikk honoráriumát (ha már megírta!) oda akarják vetni nekem. Bár lennék olyan helyzetben, hogy hasonló esetekben bárkinek azt mondhassem: „Köszönöm, nem kérek belőle.”

Mielőtt befejezném, el kell mondanom még a kihagyhatatlant: szeptember végén és október elején jártam Gyomán (mai nevén Gyomaendrődön), mindazokon a helyeken, ahol nagymamáék éltek. A gyerekkori mesékben annyit emlegetett Körös-parti Társulati Ház – nagymama szülőháza – kertjében képtelen voltam uralkodni magamon, s amit színte soha nem teszek, idegenek előtt elsírtam magam. Valószínűleg azért is, mert az 1985-ös esztendő számomra minden szempontból nagymama és a végérvényesen elvesztettnek hitt gyerekkor percnyi visszatérésének éve volt. . .

Ez az ideji, 86-os ős egyébként is „vándorévszaknak” bizonyult: egy tihanyi kirándulástól néhány, Sárospatakon töltött szikrázó óráig és két salgótarjáni útig, no meg a már említett többi kiruccanásig sok minden belefért. S ezek a csavargások, ha nem is sokáig, ideig-óráig mindenképpen lecsillapítanak és megnyugtатnak. Ha a gyerekekkel megyünk, akkor az ő élményeik révén, ha egymagam, és munkaügyben, akkor pedig mindazok jóvoltából, akikkel előadásaim előtt, közben, vagy után találkozom. Nincsenek, ne is legyenek soha viaszfiguralények, muszájból megőrzött, időről időre leporolt figurák az életemben. Akiket elfogadok, s ami még fontosabb: akik engem elfogadnak! akkor is részesí mindennapjaimnak, ha ritkán találkozom velük. Mint – többek között – Ilia tanár úrral, aki a valóban kissé hosszúra sikeredett, ám „magánérdekű asszonynevelő” mégiscsak több *Petrőczy Évának hívják, foglalkozása: költő* című rádióműsor után nem volt rest, s egy ritkaságnak számító szegedi őszlevelezőlapon írta

meg, hogy ebből az adásból nagyon lényeges dolgokat tudott meg rólam és munkámról.

Amíg ezeket a sorokat írom, Andris melletttem, a „nagyágyon” a *Csinyinka álma* lemezt hallgatja. Hogy ismétlődnek a dolgok, a *vonzások és választások*. Jékely és művei iránti szeretetemet, sőt rajongásomat, soha nem „adtam fel” leckeként a gyerekeknek. Ezért különösen jó látni, hogy milyen lelkesen fogadják az ő korosztályuknak szóló műveit. Irodalmi ízlés – a génekből? Nem is olyan abszolút lehetetlenség, amilyennek látszik.

Végzőként, mielőtt – legalábbis egy időre – abbahagynám ezt a tulajdonképpen nem is naplót, hadd térjek vissza csaknem monomániámra – Cvetajevára.. Fáradtan és tompán kocogtam ma itt, Erzsébeten, s pusztán véletlen, hogy megálltam a *Fürge Ujjakkal* és hasonló sajtóorgánomokkal kitapétázott újságosbódé előtt. De milyen jól tettem, hogy megálltam; mert valósággal belevágott a szemembe a *Szovjet Irodalom* októberi számának címlapja, amelyen a csupa nagy betűvel szedett fontos publikációk közt ezt olvastam: *Cvetajeva levélregénye*. Címe: *Firenzei éjszakák*. Legszívesebben az egészet idemácsolnám, mert amióta élek (olvasók-írók!) alig volt irodalmi mű, amelyből ennyire a saját életem, gesztusaim, szavaim néztek volna velem farkasszemet. Ez az írás voltaképpen egy alig epizódszamba menő szerlelem lenyomata, tizenegy levélbe, s két rövid utóhangba tömörített összefoglalása. De mindaz benne van, amit a „költő szerelme” annyiszor félreértett műfajáról érdemes megtudni.

Talán a legfontosabb: a költő nem úgy szeret, vagy legalábbis nem kötelező úgy szeretnie, hogy feltétlenül tehetségével és emberségével egyenértékűt választ. Vagy szerelmében hasonló hófokút. A hangsúly azokon a mérhetetlen energiákon van, amelyeket e személyében nagyon is esetleges társ felszabadít benne, az alkotóban. Más, rokonszenvesebb megfogalmazásban: ami azt a másikat is *alkotóvá emeli*, nemegyszer anélkül, hogy tudomása volna róla. És még egyet: mi értelme volna azt mérlegelni, ki egy szerelmi játszmában az értékesebb, a „méltóbb” fél? . . .

„Magának akarok örülni, és azoknak a sötét erőknél, amelyeket úgy tár fel bennem, mint egy forrásfakasztó. A forrásfakasztónak nem kell rácbrednie se tulajdon erejére, se a forrás értékére.”

Legyen ez a néhány cvetajevai sor a *Napló helyett* befejezetlenségéhez-befejezhetetlenségéhez illő búcsú az olvasótól, és attól az első kísérlettől, hogy valamelyest lelepezzem verseim hátterét.